

ІЄРАРХІЯ ПІДЗАКОННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

HIERARCHY OF SUBORDINATE LEGAL ACTS

Богачова Л.Л., к.ю.н.,
доцент кафедри теорії і філософії права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено характеристиці ознак, видів та функцій підзаконних нормативно-правових актів у механізмі правового регулювання; аналізу критеріїв побудови ієрархічної структури системи підзаконних нормативно-правових актів; розгляду правил вирішення змістовних та ієрархічних колізій між ними; проблемам співвідношення за юридичною силою підзаконних нормативно-правових актів з іншими джерелами права.

Ключові слова: джерело права, підзаконний нормативно-правовий акт, юридична сила, ієрархічна система законодавства, колізія, указ, постанова, наказ, рішення, розпорядження.

Статья посвящена характеристике признаков, видов и функций подзаконных нормативно-правовых актов в механизме правового регулирования; анализу критериев построения иерархической структуры системы подзаконных нормативно-правовых актов; рассмотрению правил разрешения иерархических и содержательных коллизий между ними; проблемам соотношения по юридической силе подзаконных нормативно-правовых актов с иными источниками права.

Ключевые слова: источник права, подзаконный нормативно-правовой акт, юридическая сила, иерархическая система законодательства, коллизия, указ, постановление, приказ, решение, распоряжение.

The article is devoted to the characterization of the features, types and functions of subordinate legal acts in the mechanism of legal regulation; analysis of criteria for constructing a hierarchical structure of subordinate legal acts; consideration of rules for solving content and hierarchical conflicts between them; problems of the relation of the legal force of subordinate legal acts with other sources of law.

Normative legal acts on the legal force are divided into two large groups – laws and subordinate legal acts. The first of these includes the Constitution, constitutional laws, international treaties of Ukraine, the consent to be bound by which is provided by the Verkhovna Rada of Ukraine (such laws are part of the national legislation and have lower legal force than the Constitution, but are above all other laws), ordinary (current) laws, including codified. Subordinate legal act is an official written document, which is adopted by the authorized actors of rule-making on the basis of laws and should not contradict them. It is characterized by the following features: 1) is adopted on the basis of the Constitution, laws, acts of the higher organs of state power and can not contradict them; 2) is adopted mainly by the authorities (officials) of the executive power in the form prescribed by law; 3) the subject of subordinate regulation is more narrow, special in relation to the scope of legislative regulation; 4) is developed and adopted for a simplified procedure compared with the procedure for the adoption of laws; 5) extends, as a rule, to fewer people and is designed for a less prolonged period of time than the law; 6) is an official written document, which is processed taking into account the rules of normative engineering; 7) is published in official publications, in particular, in the Official Gazette of Ukraine, in the Official Gazette of the President of Ukraine, in the newspaper Uriadovy Kurier; 8) is subject to state registration.

The hierarchical structure of subordinate legal acts in Ukraine includes: normative decrees of the President of Ukraine, normative decrees of the Cabinet of Ministers of Ukraine, orders of ministries, orders of other central executive bodies, and instructions of heads of local state administrations. Acts of the municipal authorities taken within the limits of their own powers must comply only with the requirements of the Constitution and laws of Ukraine. Acts of the municipal authorities taken within the limits of the legislative powers delegated by the state authorities must comply with the requirements of the acts of all higher state bodies.

Key words: source of law, subordinate normative legal act, legal force, hierarchical system of legislation, collision, decree, ruling, order, decision.

Нормативно-правові акти існують у вигляді цілісної, логічно узгодженої, ієрархічної системи. В основі її побудови – юридична сила нормативно-правового акта, яка означає, що акти, які стоять нижче в механізмі держави органів мають відповідати актам, що стоять вище, органів публічної влади і не суперечити їм. Нормативно-правові акти прийнято поділяти на дві великі групи – закони і підзаконні нормативно-правові акти. До першої з них належить Конституція, конституційні закони, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (такі закони є частиною національного законодавства і мають нижчу юридичну силу, ніж Конституція, але вищу за усі інші закони), звичайні (поточні) закони, зокрема кодифіковані. Група підзаконних нормативно-правових актів уміщує набагато більше різновидів актів (Укази Президента України нормативного характеру; постанови Кабінету Міністрів України; нормативні акти центральних і місцевих органів виконавчої влади; нормативні акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування). Велика кількість суб'єктів підзаконної нормотворчості зумовлює множинність її результатів, відсутність координованих дій між органами публічної влади у процесі нормотворчої діяльності, прийняття суперечливих актів, а тому й виникнення неминучих колізій між ними.

Метою статті є дослідження ієрархічної структури підзаконних нормативно-правових актів, уточнення юридичної сили і співвідношення актів органів виконавчої

влади і актів муніципальних органів, порівняльний аналіз підходів до визначення і системи підзаконних нормативно-правових актів у країнах романо-германського права.

У юридичній літературі майже не існує розбіжностей стосовно розуміння юридичної природи та сутності підзаконного нормативно-правового акта. Здебільшого він розглядається як офіційний письмовий документ, який приймається уповноваженими суб'єктами нормотворчості на основі законів і не має суперечити їм [1, с. 201; 2, с. 98]. Прийняття підзаконних нормативних актів зумовлене складністю суспільних відносин, які потребують як законодавчого регулювання, так і більш детального і конкретизувального правового регулювання з метою оперативного вирішення питань в окремих сферах життєдіяльності суспільства. Як підкреслює Я. Романов, виходячи із залежного за юридичною силою положення підзаконних актів, їх підпорядкованості законам, вони можуть бути прийняті за наявності закону, який уже набрав чинності, при цьому є недопустимим поширення дії підзаконного акта на відносини, які виходять за часові або просторові межі дії відповідного закону, або на осіб, що не є суб'єктами його регулятивного впливу [3, с. 10]

Підзаконний нормативно-правовий акт характеризується такими ознаками: 1) приймається на основі Конституції, законів, актів вищестоящих органів державної влади і не може їм суперечити; 2) ухвалюється переважно органами (посадовими особами) виконавчої влади у встанов-

леній законом формі; 3) предмет підзаконного правового регулювання є більш вузьким, спеціальним у співставленні з колом питань законодавчого регулювання; 4) розробляється і приймається за більш спрощеною (порівняно з порядком прийняття законів) процедурою; 5) поширюється, як правило, на менше коло осіб і розрахований на менш тривалий термін дії у часі ніж закон; 6) є офіційним письмовим документом, який опрацьовується з урахуванням правил нормотворчої техніки; 7) публікується в офіційних друкованих виданнях, зокрема в «Офіційному віснику України», в «Офіційному віснику Президента України», у газеті «Урядовий кур'єр»; 8) підлягає державній реєстрації, якщо в ньому є одна або більше норм, що: а) зачіпають соціально-економічні, політичні, особисті та інші права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод 1950 року, протоколами до неї, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та *acquis communautaire*, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, встановлюють новий або змінюють, доповнюють чи скасовують організаційно-правовий механізм реалізації; б) має міжвідомчий характер, тобто є обов'язковим для інших міністерств, органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що не входять до сфери управління органу, який видав нормативно-правовий акт. Чинні (опубліковані та неопубліковані, зокрема з обмежувальними грифами) підзаконні нормативно-правові акти вносяться до Єдиного державного реєстру нормативних актів.

Підзаконні нормативно-правові акти мають неоднакову юридичну силу і форми виразу (назви), неоднорідні за характером нормативних приписів і своїм функціональним призначенням. Їх класифікують за різними критеріями: за суб'єктами прийняття (акти президента, уряду, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування та ін.); за зовнішньою формою акта (укази, постанови, накази, розпорядження, рішення, статuti, правила і т. ін.); за сферою дії акта (загальні, міжвідомчі, відомчі, місцеві (локальні) акти); за часом дії (постійні і тимчасові); за характером нормотворчої компетенції (прийняті в межах власної нормотворчої компетенції і в порядку реалізації делегованих нормотворчих повноважень); за порядком прийняття (акти, прийняті одноособово і колегіально); за кількістю суб'єктів нормотворчості (акти, прийняті одним суб'єктом владних повноважень і спільно двома або більше суб'єктами); за характером відомостей, що містяться у нормативному акті (акти з відкритим і обмеженим доступом) [4, с. 409].

Розглянемо детальніше ієрархічну структуру підзаконних нормативно-правових актів в Україні. Слід погодитися з Л. Андрусів, яка вважає, що найбільше дискусійних моментів виникає під час визначення ієрархії саме підзаконних нормативно-правових актів [5, с. 129]. Очолюють її нормативно-правові акти глави держави. Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України (ст. 106 Конституції України). *Нормативні акти* видаються у формі *указів*. Оперативні, організаційні, кадрові питання оформлюються розпорядженнями й указами ненормативного характеру. Акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених п. п. 5, 18, 21, 23 ст. 106 Конституції України, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт. Акти Президента готуються і вносяться на розгляд глави держави з дотриманням вимог, передбачених Положенням про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента від 15.11.2006 р.

Наступний щабель у системі підзаконних актів займають нормативно-правові акти уряду. Кабінет Міністрів України у межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, обов'язкові до виконання (ст. 117 Конституції України, ст. 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»). Акти Кабінету Міністрів *нормативного характеру* видаються у формі *постанов*. Ними затверджуються положення, статuti, порядки, регламенти, правила, методики, прийняття міжнародного договору або приєднання до нього (параграф 29 Регламенту Кабінету Міністрів України). Акти Кабінету Міністрів з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань видаються у формі розпоряджень. Розпорядженнями схвалюються концепції реалізації державної політики у відповідній сфері, затверджуються державні цільові програми, склади робочих груп із питань ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; виділяються кошти з резервного фонду державного бюджету; делегуються повноваження Кабінету Міністрів органам виконавчої влади у передбачених законом випадках тощо (параграф 30 Регламенту КМУ). Правові акти Кабінету Міністрів готуються і приймаються за спеціальною процедурою, передбаченою ст. 50–52 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», розд. 4 Регламенту КМУ. Визначаючи місце нормативно-правових актів КМУ в системі законодавства, Ю. Заплотинська наголошує на тому, що нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України мають підзаконний характер, за юридичною силою вони менші за Конституцію і закони України, а також акти Президента України. Акти всіх інших органів виконавчої влади у ієрархії нормативно-правових актів знаходяться нижче за акти уряду та повинні їм відповідати [6, с. 39]. Проте не всі акти КМУ підпадають під таку характеристику. Ідеться про акти делегованої нормотворчості. Кабінет Міністрів України був наділений повноваженнями до 21.05.1993 р. видавати декрети у сфері законодавчого регулювання з питань, передбачених п. 13 ст. 97 Конституції України щодо відносин власності, підприємницької діяльності, соціального і культурного розвитку, державної митної, науково-технічної політики, кредитно-фінансової системи, оподаткування, державної політики оплати праці і ціноутворення (Закон України «Про тимчасове делегування Кабінету Міністрів України повноважень видавати декрети у сфері законодавчого регулювання»). Акти делегованої нормотворчості за своєю юридичною силою знаходяться на одному рівні з актами того органу нормотворчої компетенції, який делегував відповідні нормотворчі повноваження. Тож, якщо йдеться про врегулювання питань, що входять до сфери дії закону, акт делегованої нормотворчості не є підзаконним, а також за своєю юридичною силою займає в системі нормативно-правових актів одну ланку із законами. Отже, досі чинні декрети Кабінету Міністрів України (наприклад, Декрет КМУ «Про підвищення мінімальних розмірів заробітної плати і пенсій» від 29.12.1992 р., Декрет КМУ «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» від 31.12.1992 р. та ін.) мають силу закону та можуть бути змінені чи скасовані винятково у законодавчому порядку.

Найчисельніша група підзаконних нормативно-правових актів представлена нормативними актами органів виконавчої влади. Виконавча влада здійснюється центральними та місцевими органами. До центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ) відносять міністерства, національні комісії, агентства, служби, інспекції, ЦОВВ зі спеціальним статусом. Міністерство у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України видає *накази*, які підписує міністр (ст. 15 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»). Накази міністерства є обов'язковими для виконання центральними органами виконавчої влади.

ди, їх територіальними органами, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями всіх форм власності та громадянами. Національні комісії приймають нормативно-правові акти у формі *рішень* (постанов, розпоряджень). Інші центральні органи виконавчої влади (агентства, служби, інспекції, ЦОВВ зі спеціальним статусом) у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів та доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України та наказів міністерств видають *накази організаційно-розпорядчого характеру*, організують та контролюють їх виконання (ст. 23 Закону «Про центральні органи виконавчої влади»). Закон не уточнює природу таких наказів, проте нормотворча практика ЦОВВ свідчить про те, що накази цих органів містять норми права, причому не тільки внутрішнього, а й зовнішнього значення. Зміст проаналізованих статей укаже на колізійність нормативного регулювання нормотворчих повноважень ЦОВВ і необхідність унесення термінологічної ясності. Така колізія має вирішуватися на користь акта вищої юридичної сили, а тимчасово долатися шляхом застосування аналогії відповідних частин ст. 15 Закону про ЦОВВ [7, с. 9]. Особливим центральним органом державного управління є Національний банк України. Відповідно до ст. 56 Закону України «Про Національний банк України», нормативно-правові акти Національного банку з питань, віднесених до його повноважень, видаються у формі *постанов* Правління Національного банку, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління Національного банку, є обов'язковими для органів державної влади й органів місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб. Вони не можуть суперечити законам України та іншим законодавчим актам України і не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони (згідно із законом) пом'якшують або скасовують відповідальність.

Виконавчу владу в областях і районах, місті Києві здійснюють місцеві державні адміністрації. На виконання Конституції України, законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які відповідно до закону забезпечують нормативно-правове регулювання власних і делегованих повноважень, голова місцевої державної адміністрації в межах своїх повноважень видає *розпорядження*, а керівники структурних підрозділів – *накази*. Розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, прийняті в межах їх компетенції, є обов'язковими для виконання на відповідній території всіма органами, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами та громадянами (ст. 6 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»).

Особливої уваги потребують нормативно-правові акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Згідно зі ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування в Україні здійснюється через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Рада в межах своїх повноважень приймає нормативні акти у формі *рішень* (ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»). Сільський, селищний, міський голова, голова районної в місті, районної, обласної ради у межах своїх повноважень видає *розпорядження*. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради в межах своїх повно-

важень ухвалює *рішення*. Акти муніципальних органів за своєю юридичною природою є підзаконними, локальними нормативно-правовими актами [8, с. 69]. Щодо цього власну позицію висловив і Конституційний Суд України, який у своєму рішенні від 16.04.2009 № 7-рп/2009 у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень ч. 2 ст. 19, ст. 144 Конституції України, ст. 25, ч. 14 ст. 46, ч. 1, 10 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) дійшов висновку, що до нормативних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування належать акти, які встановлюють, змінюють чи припиняють норми права, мають локальний характер, розраховані на широке коло осіб та застосовуються неодноразово, а ненормативні акти передбачають конкретні приписи, звернені до окремого суб'єкта чи юридичної особи, застосовуються одноразово і після реалізації вичерпують свою дію.

Підзаконний характер нормативно-правових актів муніципальних органів зумовлений вимогою узгодження приписів із нормами Конституції і законів України. Так, ч. 10 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що рішення органів місцевого самоврядування з мотивів невідповідності Конституції чи законам України визнаються незаконними в судовому порядку. У зв'язку з оспорюванням у судовому порядку законності актів місцевого самоврядування особливого значення набуває питання про співвідношення юридичної сили з юридичною силою актів органів державної влади. Це стосується співвідношення актів місцевих рад і місцевих державних адміністрацій. Аналіз законодавчих положень щодо самостійності та незалежності муніципальної влади дозволяє зробити висновок про пріоритет актів муніципальних органів, що видаються в межах компетенції відповідного органу місцевого самоврядування над актами будь-якого органу виконавчої влади. Рішення місцевих рад мають відповідати тільки приписам Конституції та законів України. Якщо такі рішення були прийняті в межах делегованих рад повноважень за предметами відання органів державної влади, вони не можуть суперечити актам вищої юридичної сили (зокрема підзаконним). Отже, правила вирішення ієрархічної колізії можуть бути застосовані лише в разі суперечності між Конституцією, міжнародним актом, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, або законом України, з одного боку, і актом місцевого самоврядування – з іншого. Щодо суперечності між актами місцевого самоврядування і підзаконними актами органів державної влади, то вона має бути кваліфікована як змістовна (а не ієрархічна) колізія.

Практика правового регулювання суспільних відносин сьогодні гостро ставить питання не тільки про місце підзаконних актів у системі законодавства, але й про співвідношення підзаконних актів з іншими первинними джерелами права. Підзаконні акти є ієрархічно підпорядкованими загальним принципам права, міжнародним нормативним договорам, рішенням Європейського суду з прав людини, правовим позиціям Верховного Суду України. Співвідношення з внутрішньодержавними нормативно-правовими договорами знаходить прояв у наданні пріоритету останнім у межах врегульованих ними відносин, що не позбавляє підзаконні акти регулятивного впливу в аналогічних відносинах за участю суб'єктів, які не є адресатом нормативно-правового договору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
2. Гетьман Є. Підзаконний нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, функції, види. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 2. С. 92–100.
3. Романов Я.В. Підзаконні акти: загальнотеоретична характеристика. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.3: Загальна теорія права / ред. кол.: О.В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 952 с.

5. Андрусів Л. Теоретико-правові засади систем и нормативно-правових актів. Підприємство, господарство, право. 2017. № 4. С. 128–131.
6. Заплотинська Ю. Акти Кабінету Міністрів України в системі нормативно-правових актів: загальнотеоретична характеристика та порівняльно-правові аспекти. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2013. Вип. 57. С. 36–42.
7. Богачова Л.Л. Нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (загальнотеоретична характеристика). Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип.5. Т. 1. С. 7–11.
8. Петришина М. Акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування: сутність та особливості. Вісн. Нац. акад. прав. наук України. 2012. № 1 (68). С. 66–76.

УДК 340.15:334.72(477)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПОЖИВЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УСРР У ПЕРІОД НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

LEGAL REGULATION OF ACTIVITIES OF CONSUMER COOPERATIVES IN USSR DURING THE NEW ECONOMIC POLICY

Васильєв Є.О., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри історії держави і права України
та зарубіжних країн

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Виявлено основні засади правового регулювання діяльності споживчих кооперативів, особливості правового статусу як учасників цивільних правовідносин в УСРР у період нової економічної політики. Розглянуто історичні передумови до виникнення радянського кооперативного законодавства, а також особливий характер взаємовідносин між радянською державою та споживчою кооперацією.

Ключові слова: НЕП, УСРР, кооперація, споживчі кооперативи.

Выявлены основные принципы правового регулирования деятельности потребительских кооперативов, особенности их правового статуса как участников гражданских правоотношений в УСРР в период новой экономической политики. Рассмотрены исторические предпосылки к возникновению советского кооперативного законодательства, а также особый характер взаимоотношений между советским государством и потребительской кооперацией.

Ключевые слова: НЭП, СССР, кооперация, потребительские кооперативы.

The legal principles of creation and activity of consumer cooperatives in the Ukrainian SSR are revealed, as well as their specific features in the context of the new economic policy.

The historical prerequisites for the formation of the legal regulation of consumer cooperation in the period of the new economic policy are revealed. In particular, the historical features of the development of consumer cooperation in the Russian Empire in the pre-revolutionary period, the cooperative legislation of the Provisional Government, and the legislation of the period of "war communism" are considered. The progressive nature of cooperative legislation, adopted by the Provisional Government in March 1917, is noted.

The acquaintance with the Soviet cooperative legislation of the period of military communism demonstrates the desire to completely abandon the forms and methods of management associated with the capitalist system, the adaptation of the cooperative system to the goals of the communist economy, the creation of other forms of cooperative construction, which should lead to a centralized network of single consumer societies, serving the entire population of Ukraine.

The changes in the legal status of cooperatives in 1921, connected with the defeat of the idea of "consumer communes", which forced the Soviet authorities in 1921 to make certain concessions in relation to consumer cooperatives, were researched. Among the shortcomings in the legal regulation of the activity of consumer cooperatives, which hindered the success of consumer co-operation, marked the forced membership of citizens as part of the united consumer societies, the imposition of non-typical tasks for centralized supply and distribution of consumer goods for consumer cooperation, direct interference of state bodies in the activities of consumer cooperatives. The changes in the legal regulation of the activity of consumer cooperatives are analyzed, as a result of the publication of the Decree of 20.05.1924 "On Consumer Cooperatives", in particular the restoration of voluntary membership in consumer cooperatives, a significant expansion of the sphere of activity of consumer cooperatives.

Key words: NEP, USSR, cooperation, consumer cooperatives.

Актуальність дослідження правового статусу суб'єктів господарювання на різних етапах історичного розвитку України зумовлюється потребами розвитку недержавного сектора економіки. Поряд із питанням правового статусу господарських товариств, яке розглядалось нами в попередніх публікаціях [1], не менш актуальним є питання щодо правового статусу споживчих кооперативів в УСРР у період нової економічної політики. Так, вимагає узагальнення та подальшого врахування досвід правового регулювання діяльності споживчих кооперативів як суб'єктів господарювання, взаємовідносин із державою.

Вагоме значення кооперації в умовах нової економічної політики зумовлює наявність багатьох наукових досліджень за цією тематикою. Перші спроби наукового пізнання феномена кооперації мали місце ще в 20-ті роки ХХ століття в роботах А.В. Чайнова, Ю.С. Ашкинєзера, Ф.І. Крижанівського, М.А. Мебель, Е.Н. Штандель та ін-

ших. Серед сучасних вітчизняних дослідників кооперативного законодавства слід зазначити, насамперед, С.Д. Гелея та С.О. Гладкого. Однак, незважаючи на значну кількість наукових публікацій із питань кооперації, правовий статус споживчих кооперативів (як учасників цивільних правовідносин) у період нової економічної політики ще не був предметом окремого історико-правового дослідження.

Мета цієї статті – виявити основні засади правового регулювання діяльності споживчих кооперативів, особливості правового статусу як учасників цивільних правовідносин в УСРР у період нової економічної політики. Розв'язання цього питання вимагає комплексного аналізу законодавства УСРР щодо створення та діяльності кооперативів у період нової економічної політики, історичних передумов до його виникнення, виявлення особливостей правового статусу споживчих кооперативів як учасників цивільних правовідносин.